

Cultuurhistorie in stadsranden

EDWIN RAAP

De komende jaren zullen veel nieuwe woningen worden gebouwd in ons land. Een groot deel daarvan zal aan of vlakbij de bestaande bebouwing worden neergezet. Naast woningen, zal ook de vraag naar recreatiegebieden en 'leisure' terreinen, bijvoorbeeld overdekte skipistes en grote woonmalls, toenemen. Tegelijkertijd zien we dat de landbouw, meestal sterk aanwezig in die gebieden, de komende jaren zal krimpen. De bestaande stadsranden zullen daardoor een gedaantewisseling ondergaan. Wordt echter wel voldoende aandacht besteed aan de waarde van het landschap van stadsranden in al die nieuwe plannen? En bestaat een manier waarop de cultuurhistorie daarbij een serieuze rol krijgt toebedeeld?

Stadsranden hebben de warme belangstelling van planologen en bestuurders. Hier gaat het gebeuren in de nabije toekomst: nieuwe, dynamische, ambitieuze en economisch hoogwaardige activiteiten moeten worden toegevoegd aan de stad. Voorafgaand aan dynamische toekomstscenario's gaat veelal de verrommeling: autosloperijen, caravanstallingen, een ongebreidelde groei aan verkrotte schuurtjes en kleine paardenweides die de naam manege niet verdienen zijn de meest zichtbare tekens van een gebied in transitie. Schijnbaar heeft ook hier de planologische handhaving zich teruggetrokken in afwachting van betere tijden. Tussen heden en toekomst gaapt in deze gebieden een groot gat, waarmee de basis voor nieuwe dynamische ontwikkelingen als vanzelf wordt gelegd: hier moet iets gebeuren, want slechter dan dit kan het niet.

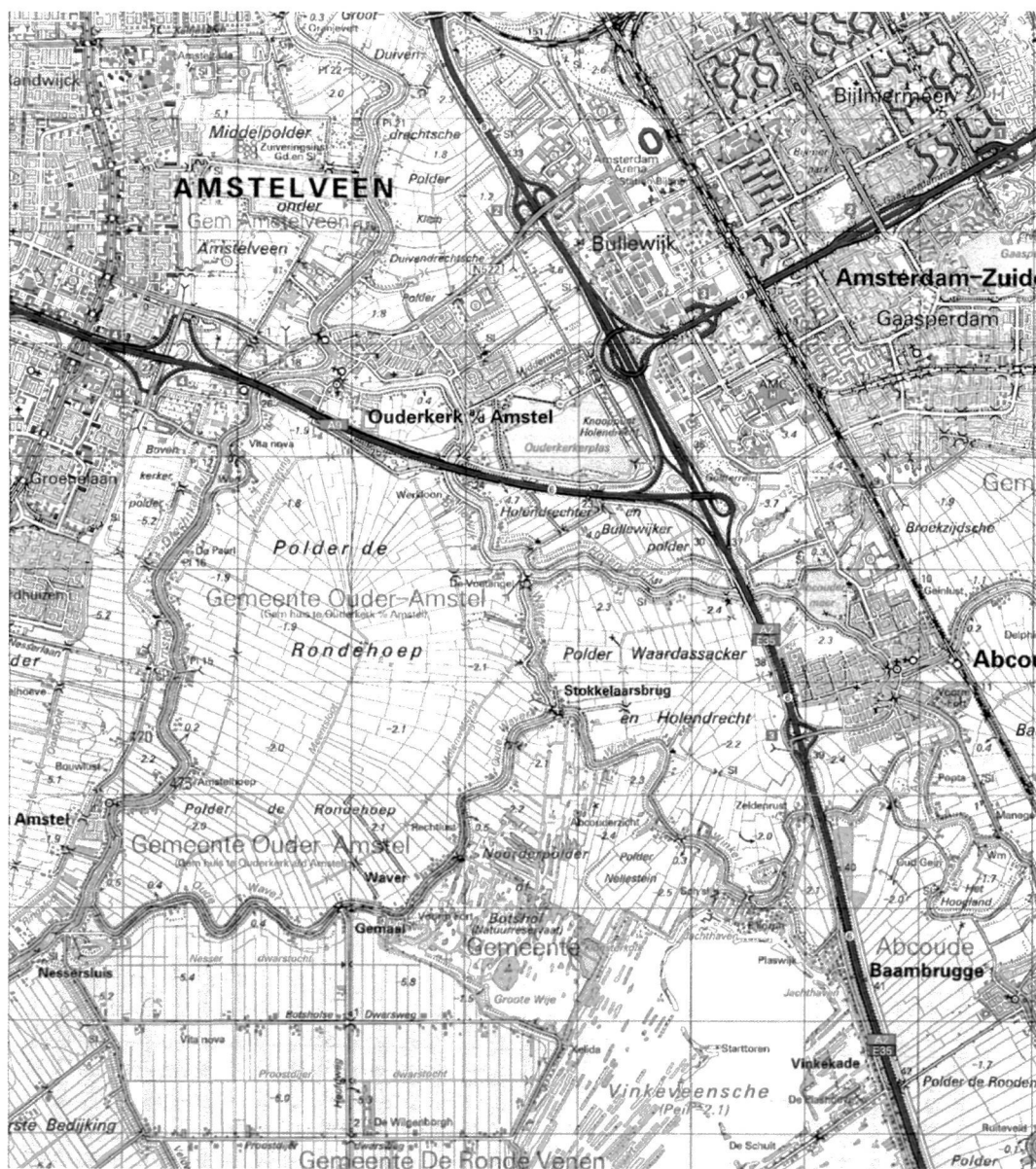
In alle plannen die volgen wordt in de regel één aspect onderbelicht: de cultuurhistorie van die rand. Zeker stadsranden die persistent zijn geweest door de jaren heen hebben een geheel eigen dynamiek gehad in afwachting van die stad.

Dit artikel gaat in op één van de stadsranden van Amsterdam, het Amstelland. Het richt zich op de cultuurhistorische kwaliteiten, historisch-geografische waarden, archeologische en (historisch-) stedenbouwkundige waarden, van het gebied en op de ruimtelijke plannen die diverse overheden met het gebied hebben voor de komende jaren. Het belang van de cultuurhistorie

in die plannen neemt de laatste jaren toe, zo bezweren de plannenmakers. Maar is dat wel zo? Een aantal van deze toekomstplannen is daarom geanalyseerd op zijn omgang met en aandacht voor de cultuurhistorie. Een nieuw initiatief, het Platform Toekomst Amstelland, krijgt daarbij bijzondere aandacht. Zou dit een nieuw instrument zijn waar de cultuurhistorie een prominenter plaats krijgt? We beginnen echter met een korte theoretische beschouwing over de stadsrandproblematiek.

VERROMMELING ONVERMIJDELIJK?

Een overgangsperiode van verval naar nieuwe ontwikkelingen is niet uniek voor stadsranden. De Amerikaanse geograaf Burgess signaleerde het al in de jaren '30 van de vorige eeuw in zijn Concentrische Model. In de zone vlak buiten het stadscentrum (Central Business District) zal op termijn sprake zijn van nieuwe city-ontwikkelingen (winkels, kantoren). In afwachting daarop wordt niet geïnvesteerd en verloedert het gebied, waarmee de weg wordt geëffend naar nieuwe functies. De stadsrandproblematiek is hiermee te vergelijken. Vuijsje (2002) omschreef de problemen als volgt, schrijvend over de westelijke rand van Amsterdam: *'Landelijk West' (...) vormde vroeger de 'trechter' van de Slotterplas-scheg. Nu is het een typisch stadsrandgebied, waar alle stadia van plattelandsidylle tot totale verloedering naast elkaar te bezichtigen zijn. Een flink stuk (...) ligt er nog prachtig bij (...). De andere kant (...) is het toneel van 'Belgi-*

Amstelland op de huidige topografische kaart.

sche planologie'. De deelraad die hier verantwoordelijk is voor het bestemmingsplan en de naleving daarvan moet toetsen, durft zich er duidelijk niet tegenaan te bemoeien. Een hele serie illegale auto-

sloperijen en loodsën, vervallen kassen en Belgisch aandoende villa's (op onzichtbare wielen, want officieel caravans) worden verlevendigd door grommende vechthonden, overscherende vliegtuigen en langsrazend sluipverkeer. Dit gebied is jarenlang vergeten in de planologie en handhaving,

du iedereen doet maar wat. Hier zie je wat er met zo'n scheg kan gebeuren als niemand ervoor verantwoordelijk wordt gehouden. Gelukkig zien we dat in de laatste jaren de aandacht voor de stadsranden – getuige het boek van Vuijsje. – toeneemt.

VERANDERING IN GEBRUIK: HET NUT VAN DE STADSRAND EN DE CULTUURHISTORIE

Veel randen van steden zijn in gebruik voor typisch marginale economische activiteiten als autosloperijen en dierenasiels of sportparken. Ook ruimte-intensieve bedrijvigheid (bijvoorbeeld IKEA en woonmalls) vestigen hier zich bij voorkeur. Tracy Metz besteedt in haar boek 'Pret!' (2002) uitgebreid aandacht aan dit fenomeen. Voor een belangrijk deel zijn de gebieden rondom de stad nog in gebruik bij de landbouw en in handen van agrariërs, wiens toekomst tegenwoordig onzeker is. In afwachting van de oprukkende stad hebben zij in een aantal gevallen hun grond verkocht en bewerken ze het land via kortlopende pachtcontracten (vergelijk Burgess!). Indien de agrariërs hun bedrijf opgeven is een groene toekomst allerminst zeker. Zeker boerenland dat direct aan de stad grenst is favoriet bij projectontwikkelaars en ambitieuze wethouders. De boer die zijn land voor goed geld kan verkopen kan in zo'n situatie niets kwalijk worden genomen. Zo is het bekend dat het boerenland ten zuiden van Amsterdam gemiddeld twee tot vier keer zo veel waard is als elders in het land.

Het agrarische cultuurland vertegenwoordigt aldus voor verschillende partijen verschillende waarden. Voor de boer is de gebruikswaarde evident, de projectontwikkelaar ziet kansen voor nieuwbouwprojecten. Maar ook degenen die uiteindelijk gaan tekenen, zoals landschapsarchitecten, mogen graag zaken toevoegen en die als verbetering of 'win-win situatie' presenteren. Dat het historische landschap de verliezer is wordt voor het gemak even vergeten.

Voor de cultuurhistoricus gaat het om de informatiewaarde van het landschap: in hoeverre draagt het huidige landschap nog de sporen van

het verleden. De stedeling zoekt er in zijn vrije tijd regelmatig zijn verpozing op bijvoorbeeld de fiets of te voet.

Het gaat hier vooral om de kwetsbare cultuurhistorische waarden. Opnieuw Vuijsje omschreef die kwetsbaarheid heel goed: *De compensatiemolen is meedogenloos: er gaat groen in en er komt groen uit, maar het is niet hetzelfde groen. Wat verdwijnt zijn weilanden, wat je terugkrijgt is recreatielandschap à la Twiske. Tijdens het verhakselen verkeert cultuurlandschap in 'natuur' – nooit andersom. Het is de moeite waard dit op te merken, want net als voor eenmaal uitgedroogd veenmos geldt voor cultuurlandschap: weg is weg. Bij al ons kunnen als scheppers naast God zijn we tot één ding niet in staat: een proces van eeuwen gevormd cultuurlandschap is, eenmaal verdwenen, nooit meer te herstellen.* Strategieën als agrarisch natuurbeheer of natuurontwikkeling zullen naar verwachting op termijn mogelijk tot verhoging van de soortenrijkdom leiden – een zwaluw broedt in een natuurlijke oever net zo goed als in een betonnen geconstrueerde wand – maar het gaat ten koste van het cultuurlandschap.

BEZINNING OP VERROMMELING:

DE ROL VAN DE OVERHEID

De aanwezige cultuurhistorische waarden hebben te lijden onder het gebrek aan (o.a.) planologische handhaving. Op papier is een indrukwekkend arsenaal aan instrumenten beschikbaar voor bescherming van deze waarden (Natuurbeschermingswet, landinrichting, bestemmingsplan bijvoorbeeld), maar de bereidheid om ze in te zetten is bij gemeenten niet overdreven groot. Het verschijnen van de Nota Belvedere in 1999 was in dat opzicht een goede stap: probeer de aanwezige cultuurhistorie van een gebied de inspiratiebron te laten zijn bij nieuwe ontwerpen door ze waar mogelijk erbij te betrekken en te behouden. 'Behoud door ontwikkeling' dus.

Het ministerie van VROM zag in de voortgaande verrommeling onder meer aanleiding tot be-

zinning. Eén van de doelstellingen van de Vijfde Nota over de Ruimtelijke Ordening en de nieuwe Nota Ruimte is het behouden en versterken van ruimtelijke kwaliteit. Vanuit dit doel wordt het wenselijk geacht het proces van stedelijke netwerkvorming –een nieuw begrip uit de nota– zodanig te sturen dat ‘de verstedelijkte ruimte niet de vorm aanneemt van een uitdijende, amorfe massa steen, maar van een aantal goed met elkaar verbonden maar toch duidelijk van elkaar te onderscheiden stedelijke kernen’. De verrommeling langs tal van stadsranden is hierbij niet expliciet genoemd, maar wordt hier naar onze mening (mede) mee bedoeld.

Daarmee raken we aan een aantal belangrijke zaken die tegenwoordig hoog op de agenda staan binnen de ruimtelijke ordening, en waar de cultuurhistorie een rol in kan spelen. Centrale thema’s zijn ruimtelijke kwaliteit en identiteit. Begrippen waar iedereen zich een voorstelling van kan maken, maar die bij iedereen ook anders ingevuld worden. En belangrijker: iedereen is voor. Ze roepen geen afkeurende re-

Kade langs de Angstel, met op het ‘bovenland’ de boerderij Oud Gein.

acties op. En dat is tegelijk ook weer de zwakte: omdat niemand tegen is en het zulke lekker in het gehoor liggende begrippen zijn, zijn het ook al snel containerbegrippen geworden.

Vanuit de cultuurhistorie moet een goede invulling aan deze begrippen worden gegeven. Steden en dorpen willen zich graag duidelijk onderscheiden en proberen elkaar de loef af te steken als het gaat om bijvoorbeeld een aantrekkelijke woonomgeving. De aanwezigheid van een historische binnenstad is daarbij een belangrijke troef, maar cultuurhistorische waarden bepalen voor een belangrijk deel de ruimtelijke kwaliteit van stad en land.

We richten ons hier op het Amstelland en trachten de gesignaleerde problemen te toetsen aan de praktijk.

HET AMSTELLAND

Het Amstelland is gelegen ten zuiden van Amsterdam, aan weerszijden van de Amstel. In het

De Amstel met daarachter de skyline van Amsterdam-Zuid-Oost.

zuiden vormen de rivier de Waver langs de polder de Ronde Hoep en de rivier de Winkel richting Abcoude de grens. De historie van het gebied hangt nauw samen met die van de stad Amsterdam. De invloed van Amsterdam is tot op de dag van vandaag merkbaar, onder meer als uitloopegebied voor de recreërende Amsterdammers. We gaan op deze plaats niet uitvoerig de cultuurhistorie van het gebied beschrijven, zie daarvoor bijvoorbeeld Raap (2003) en het recent verschenen werk van Haartsen en Brand (2005), maar beperken ons tot de hoofdlijnen.

LANDSCHAPSBEELD EN KENMERKENDE KWALITEITEN VAN HET AMSTELLAND

De cultuurhistorische kwaliteiten van het Amstelland zijn enerzijds gelegen in de intrinsieke landschappelijke waarden van een veengebied. Dit omvat ontsluiting via rivieren en dijken en een kenmerkend landschapsbeeld van open veenpolders (bijvoorbeeld de Ronde Hoep,

Middelpolder, Bovenkerker polder, Holendrecht- en Bullewijker polder) met langs de sloten op veel plaatsen kenmerkende knotwilgen. In de polders hebben verveningen plaatsgehad, zoals in de Kleine en Grote Duivendrecht polder. Van deze laatste verveningen zijn de ringdijkjes nog gaaf aanwezig in het landschap pal naast de A2. Na vervening zijn ze droogge maakt: het onderscheid tussen de hoger gelegen bovenlanden en de lagere verveningen is in de niet bebouwde delen nog goed waar te nemen en is als cultuurhistorische gradiënt waardevol. De bovenlanden hebben naast cultuurhistorische ook aardkundige waarde. De gerende verkaveling (veerverkaveling) van de Ronde Hoep is zeldzaam in Nederland.

De bewoning concentreert zich in enkele dorpen op de samenvloeiing van waterlopen: Ouderkerk aan de Amstel, Abcoude, Nes en Waver, met vrij veel voorname verspreide lintbebouwing (woon- en agrarische functie), voornamelijk langs de dijken. De boerderijen in het Amstelland zijn van het hallehuistype, waaruit zich later het dwarshuistype, met een brede voorge-

vel, ontwikkelde. Beide typen komen voor in het gebied. De boerderijen hebben een verhoogde cultuurhistorische waarde indien op de erven nog elementen als hoogstamboomgaarden, kaaskelders, boenhokken en hakhoutbosjes aanwezig zijn. De recreatieve functie van het gebied bestaat al eeuwenlang, wat uit het grote aantal horecagelegenheden in het gebied (met name Ouderkerk) blijkt. Het contrast tussen de openheid van het Amstelland en de dichte bebouwing van Amsterdam en Amstelveen, de verschillen in inrichting van de veenpolders en droogmakerijen, de dominante aanwezigheid van water, de aanwezige archeologische waarden en het verschil in ruimtegebruik zijn alle van grote waarde. Het ontwerp van het Amsterdams Uitbreidings Plan (AUP) van de gemeente Amsterdam uit 1934 is nog steeds te herkennen. Dit plan voorzag onder meer in een stad waar groene gebieden als 'scheggen' en stedelijke bebouwing, de 'lobben', elkaar afwisselen. De 'Amstelscheg' waartoe het Amstelland behoort, is nog steeds gaaf aanwezig, wat een grote stedenbouwkundige waarde vormt.

Amstelveen is al voor de Tweede Wereldoorlog spectaculair gegroeid. De polder De Ronde Hoep in het zuiden is nog gaaf aanwezig en is van (zeer) hoge waarde. Het noordelijk deel van het Amstelland is meer verrommeld. Dit valt onder meer te zien aan de toenemende bebouwing langs de Burg. Stramanweg tussen Ouderkerk aan de Amstel en Amsterdam-Zuidoost en aan de enige jaren geleden geopende politie-manage langs de A10-zuid. Het gebied staat onder steeds grotere druk van de stad en zijn bewoners, die bij mooi weer massaal in het gebied verpozen. In vergelijking met andere delen van de Amsterdamse stadsrand én in vergelijking met andere Nederlandse steden is het geheel echter nog in goede staat.

Het landschapsbeeld is op Nederlandse schaal niet zeldzaam noch bijzonder gaaf. Beoordeeld op het niveau van het contrast stad <-> land, de scheggen en lobben, is het geheel cultuurhistorisch wel waardevol.

De waarde is vooral gelegen in de gave en open verschijningsvorm van een gebied waarin het beeld wordt gedragen door de aanwezige waterlopen. Ook de sporen van voormalige buitenplaatsen langs de Amstel dragen bij aan de cultuurhistorische waarde. Veelal zijn dergelijke stadsranden het domein van autosloperijen en ander gerommel. Het Amstelland is nog relatief gaaf, zeker gezien de afstand tot de stad, en heeft een kenmerkende openheid die hoort bij een veenweidegebied. 'Echte' rust vinden we pas in het zuiden (polder De Ronde Hoep), maar de stedeling ervaart de Amstedijk al snel als rustig vergeleken met de lawaaiige stad.

De aanwezigheid van een groot aantal bouwkundig waardevolle objecten, waaronder talrijke elementen van de Stelling van Amsterdam, draagt bij aan de cultuurhistorische waarde. Tenslotte is vermeldenswaard een voormalige Banpaal, een losstaand juridisch relict, met een hoge cultuurhistorische waarde. De 'leesbaarheid' van de landschappelijke ontwikkeling is nog goed, ondanks alle stadsuitbreidingen en infrastructurele werken. De waterstaatswerken als gemalen en molens maken deel uit van het complexe systeem van afwatering en waterbeheersing van een veel groter gebied dan Amstelland. Karakteristiek voor het gebied zijn de openheid en het contrast met de stad die van het AUP dateert, de rivieren (met name de Amstel) en het intensieve gebruik door de recreatie.

HET PLATFORM TOEKOMST AMSTELLAND

Dat het Amstelland grote kwaliteiten bezit voor de stedeling, maar dat die kwaliteiten door diezelfde stad ook onder grote druk staan wordt al langere tijd erkend. Bestuurders namen daarom in 2002 het initiatief om samen met de bevolking een discussie aan te gaan over de toekomst. Dit zogenaamde 'Platform Toekomst Amstelland' is opgericht door de wethouders van de gemeenten Abcoude, Amstelveen, Amsterdam, Ouderamstel, De Ronde Venen en Uithoorn. De speciaal ontworpen website toekomstamstelland.nl zegt hierover: *Het Platform is een publie-*

Wester-Amstel, een van de bewaard gebleven buitenplaatsen langs de Amstel.

ke plaats waar betrokkenen uit het gebied gezamenlijk vorm kunnen geven aan de toekomst van het gebied. Het Platform is een antwoord op veranderende verhoudingen op verschillende niveaus, niet alleen bestuurlijk maar ook bij de gebruikers boeren en burgers.

De plannen en projecten die het Platform Toekomst Amstelland ontwikkelt zijn in principe alleen uitvoerbaar als zij aansluiten op de bestemmingsplannen van de gemeenten. De uitkomsten van het Platform kunnen echter op hun beurt weer van invloed zijn op beslissingen die door gemeenten worden genomen. Aangezien het Platform een fors bedrag aan GIOS-gelden (Groen In en Om de Stad; onderdeel van het Grote Stedenbeleid met als doel de hoeveelheid en de kwaliteit van het groen in en om de stad te vergroten en te verbeteren) te besteden

heeft én vanuit Europa ook middelen beschikbaar waren moet deze invloed niet onderschat worden¹.

WERKWIJZE VAN HET PLATFORM

Om te komen tot een gemeenschappelijke visie zijn vier scenario's ontwikkeld van een wenselijke (mogelijke) toekomst als uitgangspunt om ideeën aan op te hangen. Het werken met scenario's is een manier van planning die niet uitgaat van één toekomstbeeld, maar een planning waaruit blijkt dat men zich bewust is van het feit dat planningen altijd worden ingehaald door de tijd. Door middel van een aantal bijeenkomsten werden ideeën en wensen geïnventariseerd van alle belangengroepen. Ieder kon vanuit het eigen perspectief de toekomstbeelden beoordelen. Veel deelnemers wezen er op dat de openheid van het gebied een wezenlijk kenmerk vormt. Dit moet zo veel mogelijk behouden blijven. Daarnaast werden als kwaliteiten ge-

Fort Nigtevecht, een van de forten van de Stelling van Amsterdam.

roemd de aanwezigheid van de rivier de Amstel en het contrast met de stad die het gebied aan twee zijden flankeert. Daarbij werd opgemerkt dat dit contrast wel beter en sterker vormgegeven kan worden, vooral langs de randen van Amstelland en dat het landschap als geheel ook wat meer allure zou kunnen krijgen. Er zijn in ieder geval een aantal polderlandschappen die open moeten blijven. In deze polders krijgt het agrarisch gebruik (rundveehouderij) het primaat. Het landschap leesbaar houden, zowel aardkundig als cultuurhistorisch met zoveel mogelijk behoud of ontwikkeling van bijpassende natuur is het doel. Er moeten derhalve oplossingen worden gezocht als door te ongunstige toekomstperspectieven bijna geen boeren meer overblijven. De voormalige inundatievelden van de Stelling van Amsterdam zijn aangegeven als aanknopingspunt voor waterberging en natuur-

ontwikkeling. Een recreatieprogramma vooral in het noordelijk deel van Amstelland kan de motor zijn om het landschap met beplantingen en een parkwal langs de stadsgrens meer allure te geven.

Heel positief is de volwaardige aandacht voor cultuurhistorische waarden naast recreatiewaarden en natuurwaarden. In veel plannen heeft men de neiging deze waarden, onterecht, op één hoop te schuiven. Dit doet vermoeden dat het gedachtegoed van de nota Belvedere succesvol wordt verspreid. Een tegenstelling in de uitspraken over cultuurhistorische waarden die wij opmerkten, en die ook in het Streekplan werd gedaan, is dat extra beplanting voor meer allure zou moeten zorgen, terwijl juist de openheid zo geroemd wordt.....is het om de rommelzone in de noordpunt van Amstelland te verbloemen? Bijzonder is dat weinig gerefereerd wordt aan bestaande plannen zoals het Landinrichtingsplan Amstelland of het Basisplan Amstelland. Vooral voor boeren is dit erg frustrerend. Zij

voelen zich heen en weer geslingerd tussen alle plannen die voor het gebied gemaakt worden en weten niet waar ze aan toe zijn met de aankondiging van 'alweer een nieuw plan'. Als er een duidelijke aansluiting was op andere plannen zou het Platform wellicht met een positiever gevoel ontvangen zijn. Wel positief voor de cultuurhistorie is de hernieuwde aandacht voor de kwaliteiten van Amstelland in het algemeen en de cultuurhistorische waarden in Amstelland in het bijzonder.

ANALYSE VAN RUIMTELIJKE PLANNEN

Naast het Platform wordt over de toekomst van het Amstelland ook in verschillende meer traditionele overheidsnota's geschreven. Teneinde een goed oordeel te kunnen vellen over de kansen van de cultuurhistorie in het ruimtelijke beleid van de diverse overheden in het gebied is een veelheid aan plannen geanalyseerd. Het is hier niet de plaats om ze uitvoerig te bespreken (de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening en het Structuurschema Groene Ruimte 2 zijn bijvoorbeeld al weer achterhaald. Zie hiervoor Raap, 2003 en Geenevasen, 2003). Beoordeeld zijn onder meer de Nota Belvedere, het Streekplan Noord-Holland Zuid, het Structuurplan Amsterdam, de Cultuurhistorische waardenkaart Noord-Holland, diverse bestemmingsplannen, het Landinrichtingsplan Amstelland en het Basisplan van het Groengebied Amstelland. Wij volstaan met het vermelden van de conclusies. De genoemde nota's, structuurschema's en plannen verschillen in toonzetting van elkaar maar vertonen inhoudelijk grote overeenkomsten. Dit is niet verwonderlijk aangezien men zich grote moeite getroost om plannen op elkaar te laten aansluiten. Cultuurhistorie wordt in veel gevallen als een dankbare basis gezien, om vorm te geven aan de meeste plannen. Er wordt in de plannen uitgegaan van een gunstige ontwikkeling in de ruimtelijke inrichting voor de cultuurhistorische waarden in het landschap. De vraag is echter op wat voor manier de plannen zullen worden gebruikt of geïnterpreteerd

als de spanning tussen behoud en ontwikkeling in de toekomst mocht toenemen. Het ontbreekt vaak aan praktische aanwijzingen en meer concrete uitspraken die nodig zijn voor daadwerkelijke bescherming van cultuurhistorische waarden in het landschap. Met andere woorden: waar is het echte beleid en wat doet de overheid als het fout gaat? Zijn er krachtige instrumenten die handhaving mogelijk maken, of gaat het om goede voornemens waarop weinig sancties staan bij schending? De Cultuurhistorische Waardenkaart is wat dat betreft een uitzondering. Helaas is juist die geen beleidsstuk.

In de Nota Belvedere uit 1999 wordt onder meer geschreven dat inbedding van cultuurhistorie in ruimtelijke plannen alleen maar zal slagen als daarvoor in brede lagen van de bevolking draagvlak is. Het gevaar is anders levensgroot dat het in de uitvoering spaak loopt. Draagvlak creëren is inderdaad van groot belang om daadwerkelijk de cultuurhistorische waarden in stadsranden zoals Amstelland te waarborgen. Het beleid van de overheid heeft tenslotte alleen effect op het moment dat de regelgeving door de burgers als zinvol wordt ervaren. Daarnaast is het belangrijk dat naar de burger helderheid wordt verschaft over de mate waarin en de momenten waarop zij haar stem kan laten gelden.

Of de waarden, die Amstelland maken tot wat het is, behouden zullen blijven terwijl het gebied ondertussen op een gezonde manier kan blijven ontwikkelen, zal uiteindelijk afhangen van de kennis, fijngevoeligheid, goede smaak, het lange termijn denken en de creativiteit van burgers en overheden. Naast genereren en verspreiden, kan uitwisseling van kennis tussen uiteenlopende en zelfs op het eerste gezicht elkaar beconcurrerende disciplines of belangengroepen veel goeds opleveren. Uiteindelijk is het toch een gezamenlijk belang dat we kunnen leven in een kwalitatief hoogwaardige, prettige omgeving, waarin ook aan de cultuurhistorische kwaliteit is gedacht. De plannen worden op de verschillende niveaus misschien op elkaar afgestemd maar het ontbreekt aan afstemming van plannen op gemeen-

telijke niveau, te weten de bestemmingsplannen in Amstelland van de verschillende gemeenten. Het Platform Toekomst Amstelland is een initiatief dat daarin verandering zou kunnen brengen. Het lijkt hiermee een instrument te zijn dat vaker ingezet kan worden. Maar aangezien het de bestemmingsplannen zijn die uiteindelijk concrete plannen juridische kracht geven is het kunnen we voor de toekomst alleen maar hopen. Voorlopig is het Platform dus een eerste, maar wel belangrijke stap.

AFSLUITING

In dit artikel hebben we gekeken naar de problemen van stadsranden. Het zijn gebieden die in de regel onder druk staan van de oprukkende stad en die evenzeer cultuurhistorische waarden bezitten. Hoe toekomstige ontwikkelingen generaliseerd moeten worden, rekening houdend met cultuurhistorische waarden, is bekeken in de zuidelijke stadsrand van Amsterdam, het Amstelland.

Vanuit een theoretische maar evenzeer praktische achtergrond hebben we de problematiek waarmee deze veelal rommelige zones te maken hebben in kaart gebracht. Verrommeling is wellicht onvermijdelijk in overgangszones die stadsranden altijd zijn. Iedere gebruiker ziet zijn eigen mogelijkheden voor de toekomstige ontwikkelingen. Bestaande cultuurhistorische waarden vormen daarbij op zijn best een gegeven waar men zich vaag rekenschap van geeft, maar veel vaker vormen cultuurhistorische waarden een ondergewaardeerd aspect. Mooie woorden in nota's blijken nog geen garantie te bieden. Creëren van draagvlak is de basis voor succes. Mede om deze reden heeft Stichting Nationaal contact Monumenten (NCM) in 2003 een handzame brochure uitgegeven, die kosteloos is te bestellen via 020-6277706 of via ncm@erfgoedhuis.nl.

Aan de hand van het praktijkvoorbeeld Amstelland is aangegeven wat de specifieke cultuurhistorische kwaliteiten van dit gebied zijn. Deze zijn afgezet tegen bestaande ruimtelijke plannen

voor het gebied. Vooral het initiatief van het Platform Toekomst Amstelland kwam hierbij positief naar voren: een platform waarin gemeenten samen met burgers en belangengroepen discussieerden over de toekomst van het gebied en concrete plannen aandroegen, waarvan een aantal daadwerkelijk wordt of is uitgevoerd. Cultuurhistorie speelde hierin een nadrukkelijke rol en vormde een verbindende schakel tussen veel plannen. Hiermee lijkt een instrument te bestaan waarmee verleden en toekomst elkaar op gelijkwaardige wijze ontmoeten. Aandacht voor cultuurhistorie in stadsranden kan dus een bijdrage leveren aan het tegengaan van verrommeling van deze gebieden door de intrinsieke kwaliteiten mede richtinggevend te laten zijn voor de ontwikkeling van het gebied. Er is altijd hoop.....

Cultural-historical features of marginal areas of towns

The marginal areas of Dutch towns will change dramatically over the next years. Leisureactivities, ongoing construction of houses and offices and so on, will effect the landscape. This article focuses on the effects of these changes on the cultural-historical features of the marginal area to the south of Amsterdam called 'Amstelland'. We have described the problems of the area that is chaotic at times, on a practical and theoretical level. Everyone who makes use of the area is aware of opportunities for future development.

Chaos is perhaps inevitable, but the value of the remains of the cultural history of the areas is largely underestimated. At best these are known, but more likely they are not, so no one will pay attention to them. The most promising way to draw attention to them is not to change government policy, but primarily to create a base for the appreciation of remains of cultural history in these usually chaotic areas. The initiative of six local governments to ask civil organizations and inhabitants to participate in a platform to discuss the future of Amstelland is a promising one.

NOOT

- 1 SAUL: Sustainable & Accessible Urban Landscape, deels gefinancierd door de EU via zogenaamde Interreg IIIB gelden, zie verder <http://www.saulproject.net>.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- DE STAD BV (2002). Tussenresultaten Platform Toekomst Amstelland. Amsterdam.
- GEENEVASEN, M. (2003). Stageverslag project Cultuurhistorie in Stads- en Dorpsranden. Amsterdam, Stichting NCM / Reinwardtacademie.
- HAARTSEN, A. EN N. BRAND (2005). Amstelland, land van Water en Veen. Utrecht, Matrijs.
- HAARTSEN, A.J. EN D. BEKIUS (2003). Water van niveau, cultuurhistorische waarden van wateren en watergebonden elementen in het beheersgebied van het hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht. Hilversum/Amsterdam.
- MAK, G. (RED.) (2001). De Amstel. Amsterdam, Bas Lubberhuizen.
- METZ, T. (2002). Pret! Leisure en landschap. Rotterdam, Nai uitgevers.
- MINISTERIES VAN OC&W/LNV/V&W/VROM (1999). Nota Belvedere, Beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting. Den Haag.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND (1992/3). Monumenten Inventarisatie Project (MIP), gemeente beschrijvingen van Ouder-Amstel, Amstelveen, Uithoorn. Haarlem.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND (2001). Cultuurhistorische Waardenkaart Meerlanden en Amsterdam. Haarlem.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND (2003). Streekplan Noord-Holland zuid. Haarlem.
- RAAP, E. (2003). Eindrapport project 'Cultuurhistorie in Stads- en dorpsranden'. Amsterdam Stichting NCM/SNA.
- TIJDSCHRIFT ONS AMSTERDAM (januari 2003). Knokken voor een dorps Duivendrecht.
- VUIJSJE, H. (2002). Langs de groene grens van Amsterdam. Amsterdam, Contact.